

Konarska-Pabiniak, Barbara

Przywileje gostynińskie

Notatki Płockie 43/4-177, 3-5

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZYWILEJE GOSTYNIŃSKIE

Po raz pierwszy gród o nazwie Gostynin poświadczony jest źródłowo w 1279 r. W grodzie tym książę płocki Bolesław II wystawił dokument z przywilejami dla biskupstwa płockiego.

W sporach dynastycznych pomiędzy Piastami mazowieckimi, Bolesławem II i jego bratem Konradem II, wspomniany jest również Gostynin, który został zdobyty w 1286 r. przez wspomagające Konrada wojska ruskie.

Od roku 1319 poświadczona jest źródłowo gostynińska hierarchia grodowa, przekształcona z czasem w hierarchię ziemską. Pierwszy znany z imienia kasztelan gostyniński - Paweł pojawia się jednak w dokumencie z 1345 roku¹.

Miasto Gostynin otrzymało w XIV i XV w. dwa ważne przywileje. Pierwszy dotyczył nadania prawa magdeburskiego m. Gostyninowi przez księcia Siemowita IV w 1382 r. Przywilej ten został zatwierdzony i rozszerzony przez króla Kazimierza Jagiellończyka, gdy po bezpotomnej śmierci książąt Mazowieckich: Ziemowita i Władysława - Księstwo Mazowieckie w większej części weszło w skład Korony Polskiej. Wówczas to król Kazimierz Jagiellończyk obdarzył miasto ziemią i lasami. A oto treść przywileju w pisowni zmodernizowanej.

"W Imię Pańskie Amen. My, Ziemowit z Bożej łaski, książę Płocka Pan i Dziedzic Wizki. Wiadomo czynimy tak obecnym jakoteż i przyszłym osobom, którzy mieć będą wiadomość o tem piśmie, że zważając i mając na względzie wierne służby obywateli nowego miasta Gostynina przy Zamku Naszym to jest za stawem wszystkim tam mieszkającym i mieszkać mogącym, nadajemy i wyznaczamy prawo zupełne Teutońskie z prawem całkowitym Chelmińskim, tak że zarówno tegoż prawa pomienieni obywatele używać powinni jakiego wzmiankowane miasto Nasze Płock używa i nim się cieszy, uwalniając ich od wszelkich Naszych prac podwód i przewozów, dajemy także wyż rzeczonym we wszystkich granicach pomienionego miasta prawo zupełnie Chelmskie, a mianowicie: sądenia wszystkich spraw tak mniejszej jak i większej wagi wyjąwszy szlacheckiej, które są podległe ziemi Naszej i Naszym ludziom. Chcemy także, aby powyższe miasto z łazienek 1/2 dochodów i z wystawionej postrzygalni sukna podobnie połowę miało, a My sobie połowę zastrzegamy. Także przydajemy im talent miasta, który się pospolicie wagą zowie, miarę do piwa i korzec, samych zaś mieszkańców od cła zupełnego uwalniamy. Prócz tego życzymy sobie, ażeby wszyscy mieszkańcy tyle razy pomienionego miasta, z każdego rzemiosła, handlu i stołu każdej familii po pół z kopa i z każdego łanu ziemi posiadanej uprawnej od 24 łanów do dnia Świętego Marcina Biskupa i wyznawcy co rok wtecznemi czasy Nam i Naszej potomności płacić byli obowiązani, tego jednak żądamy, że jakikolwiek i jakiejkolwiek ilości podatek na wszystkie miasta Nasze jednakie prawa mające, którym sobie nałożylibyśmy, wtedy także nałożylibyśmy w takiej samej ilości i jakości na rzeczony miasto, a że

te Nam i następcom Naszym płacić obowiązane były. W dowód czego poświadczamy niniejszem piśmie przy którym pieczęć nasza zawieszoną została. Działo się i dokonano w Gostyninie w sobotę najbliższą, przed niedzielą, którą śpiewa "Oculi" wobec tych świadków szlachealnych mężów Stefana Podkomorzego, Jana Sędziego, Gadeda Podsędką, Woisława Skarbnika, Teodora Podłowczego z Gostynina roku Pańskiego 1382".

Drugi przywilej nadany został mieszczanom gostynińskim przez króla Kazimierza Jagiellończyka w 1462 r. w zamku gostynińskim, potwierdzony w Toruniu w 1520 r. przez królów: Zygmunta Staroego, Zygmunta Augusta w 1552 r., Zygmunta III w r. 1618, Augusta II Sasa w 1720 r., Augusta III Sasa w 1746 r. i Stanisława Augusta Poniatowskiego w 1766 r.

"W Imię Pańskie Amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę. My, Zygmunt z Bożej Łaski król Polski, Wielki Książę Litewski nie mniej Ziem Krakowskiej, Sandomierskiej etc. etc. polecamy pamięci pośredniczo niniejszem wszystkim i w szczególności terażniejszym i przyszłym tego pisma wiadomości mającym. Jako przyszedłszy do Nas Sławetni Albert Slusarz i Wawrzyńc, Szwab, Rady Miasta naszego Gostynina swoim i całego Zgromadzenia Imieniem pokornie prosząc, abyśmy Przywilej niniejszy wypisany pod Tytułem i pieczęcią Jasnej i Świętej Pamięci Ojca Naszego Kazimierza Króla Polskiego ogłoszony i temuż Miastu pozwolony zatwierdzili, którego przywilejem osnowa jest następująca:

W Imię Pańskie Amen.

Na wieczną rzeczy pamiątkę Pan Wszechrzeczy, który nic niepotrzebnie, w oczach którego 1000 lat tak jak dzień wczorajszy, który upłynął, do rzeczy zaś ludzkich, które niepamięcią gładzą się z Najwyższej Mądrości i Opatrzności litery postanowił, którychby obroną czyny wszystkie były okazywane - przeto My, Kazimierz z Bożej Łaski Król Polski, Wielki Książę Litewski, nie mniej Ziem Krakowskiej, Sandomierskiej, Sieradzkiej, Łęczyckiej, Kujawskiej, Pomorskiej, Ruskiej, Pruskiej, Mazowieckiej etc. etc.

Wiadomo czynimy niniejszym, że chociaż wszystkim poddanym Naszym z czułości i wspaniałości Naszej Królewskiej sprzyjać Sprawiedliwą obroną i Łaskę wyświadczać i dawać z naturalnej pobudki jesteśmy skłonni, przecieź ku postępkowi wygod, użytków i Opiece bardziej poczuwamy się tych, którzy z większą względem Nas i Królestwa Naszego okazują się miłośnością.

Gdy tedy Księstwo i Miasto Gostynin nie ma prawych Dziedziców, do Nas naturalnie Królestwa Polskiego sprawiedliwie i prawnie prawem Dziedzictwa, od którego przeszłych czasów przez szczególność, szczerokość i wspaniałość poprzedników Naszych odpadło, powraca się i Nas za Dziedzica i Pana zgodnie przyszło i przysięgę wierności wykonało - temi i wielu innemi wiadczeniemi względami pobudzeni Miasto Gostynin z jego

przyległościami i należytościami wszystkimi do Królestwa Polskiego wcielamy i przyłączamy także do współużycia wszystkich dobro praw, wolności i prerogatyw, które inne miasta Królestwa Naszego, ich mieszkańcy wszyscy jakiegokolwiek bądź stanu lakondycji dotąd używali i używają pozwalamy, przypuszczamy i przyłączamy.

Przyrzekamy wspomniane miasto i jego mieszkańców wszystkich Względami, Łaską i Miłością Królewską dźwigać i opatrywać i przeciw jakokolwiek przeciwnością i napaścią jakichkolwiek bądź ludzi, damy Naszą Królewską obronę ani toż samo miasto od całości Królestwa Polskiego odłączyć nie dozwalamy.

Przyrzekamy nadto My i Imieniem Dziedziców i Następców naszych, iż rzonego miasta mieszkańców wszystkich w prawach, wolnościach, zwyczajach i obrotach, których od Książąt, Królów i Panów rzonego Księstwa dostępują - utrzymywać, sprzyjać i bronić będziemy tych, nigdy nie zgwałcimy ani złamiemy, zgwałcić lub jakimkolwiek bądź sposobem złamać nie dozwolimy. A ponieważ jednością prawa i równością miasta się utrzymują i wzrastają, Chcemy, ażeby według przywilejów dawniej danych miasto toż prawo emfiteutyczne miało, onegoż używało i nim się cieszyło, który to przywilej potwierdzamy we wszystkich punktach i artykułach, stanowiąmy, aby miało ważność wiecznemi czasy.

Ażeby zaś naszej wspianiałości, szczodroblowości i sprawiedliwości w samych początkach pomienionego miasta naszego mieszczanie poznali względem siebie łaską Naszą, tychże od przymuszania podwód uwalniamy i wolnemi wieczyście mieć chcemy, oni tychże podwód w jakikolwiek bądź sposób, albo okolicznością, sami ani przez kogo innego wymagać nie dozwalamy.

Przyrzekamy jeszcze, iż żadnego wymuszenia nowego na toż Miasto Gostynin nie nałożym ani postanowimy: jakoteż mieszkańców tego miasta do jakich opłat nie zwyczajnych, albo poboru, osobliwie czynszów obowiązywać i przymuszać nie będziemy.

Oprócz tego Szczodroblivosti Naszej Królewskiej namienionemu miastu naszemu i mieszkańcom kupcom, przekupnikom, kramarzom i sół wożącym zgoła wszystkim mieszkańcom w Królestwie naszej Polski i zagranicą we wszystkich państwach naszych, wolno spokojnie bez wszelkiego tamowania wymuszeń i przeszkód, bez opłaty targowego, pospolicie budnego zwanym, wszystkie i każde rzeczy, towary, dobro jakiegokolwiek bądź rodzaju i ilości na sprzedaż wystawiać i na miary według ostrożności Królestwa naszego sprzedawać, także sół sprowadzać z Bochni według dawniejszego zwyczaju temuż miastu Gostyninowi pozwalamy, dajemy i darujemy podobnież wiecznemi czasy.

Na ostatek, ażeby Naszej szczodroblivosti, hojno ci w tym pierwszym przyjęciu i łaskawości doznali, onym dla użytku i wygod miasta postrzygalnie sukna z wszystkim prawem i własnością nie w tej dla Nas i Naszych i Następców jakimkolwiek bądź sposobem nie zostawając dajemy; ustępujemy i darujemy i toż wszystkimi jej potrzebami, użytkami i dochodami wszystkimi temuż miastu wieczyście potwierdzamy i wcielamy niniejszym.

Pieczeń Naszą dla godnej wiary kładziemy. Działo

się w zamku naszym Gostynińskim w poniedziałek, tj. w wigilię Św. Tomasza Apostoła roku pańskiego 1462 w przytomności przewielebnych w Chrystusie Panu Ojców Jana Kurzawskiego i Królestwa Polskiego Kancelerza, Andrzeja Poznańskiego Biskupów także Wielmożnych Urodzonych Łukasza de Górka Poznańskiego, Sandiroga de Łaszczewicze Sieradzkiego, Piotra de Opporów Łęczyckiego, Andrzeja Odrowąż de Sprowa Lwowskiego, Jana de Koszczydycz Inowrocławskiego, Jana de Nejborów Gostynińskiego, Wojewodów, Jana de Litwiany Marszałka Jakóba de Dębno Podskarbiego Królestwa Polskiego, Jana de Katna Gostynińskiego, Mikołaja de Miłowice, Brzeskiego, Zbigniewa de Góra Małogoszczewskiego, Kasztelanów, Piotra Dunin de Prawkowie Obożnego Podkomorzego Sandomierskiego i innych wielu wiarogodnych temu przytomnych dano na ręce wspomnianego Wielebnego Ojca Pana Jana Biskupa Kujawskiego i Kancelerza i iżci godnego Jana Lutkowis de Brzeżyc Podkanclerza szczerze nam ukochanych.

My więc Zygmunt Król, zważywszy wyż podpisany przywilej jako sprawiedliwy i z żadnej strony nie podejrzewany osobliwie, że wspomnieni mieszczanie Gostynińscy w posiadaniu i używaniu wszystkich darowizn, łask, prerogatyw i wolności zostają.

Do próśb imieniem tychże mieszczan nam uczynionych chętnie przychylając się wspomniany przywilej być sprawiedliwym we wszystkich jego punktach, artykułach, osnowie, kondycjach i wszelkim rozporządzeniem słowo do słowa z pewnej wiadomości i osobliwie Łaski Naszej Królewskiej potwierdzić, aprobować i umocnić postanowiliśmy. Potwierdzamy, aprobujemy i umacniamy stanowiąc niniejszym pośredniczo, aby miał moc i ważność swoją wieczystemi czasy.

Ażeby zaś to miasto nasze Gostynin poznało Naszą szczodroblivość, którą przyzodobione i powiększone zostało, dołączamy temuż miastu i wszystkim jego mieszkańcom te bory i gaje między granicami tegoż miasta używać spokojnie i wiecznemi czasy od rzeki Słodka, aż do drogi poprzecznej, która przechodzi przez drogę Skrzańską do rzeki Osternica i podobnież zacząwszy za rzeką Osetnicą między drogą Płocką, aż do Choszczewnia i między drogą, która się zowie Glinczaną, aż do granic, które oddzielają Rogożewo od miasta, z drugiej zaś strony zacząwszy od rzeki Słodka aż do rzeki Skrwa, która oblewa i płynie między zamkiem i miastem naszym Gostyninem do młyna naszego aż do rzeki, a której się te dwie rzeki Osetnica z Skrwą spływają, ogrody zaś, które leżą z obydwu stron rzeki Skrwy zacząwszy od młyna aż do młyna Gryzka dla nas i następców naszych w całości zostawiamy.

A ponieważ jako nam wiadomo uczyniono po wsiach tak naszych jako też i naszych poddanych w ziemi Gostynińskiej targi i kupiectwa przez włościan i żydów odprawują się z krzywdą przesądów i przeciwko wolnościom mieszczan Gostynińskich tych samych targów i kupiectw po wsiach, ażeby na potem nie bywało; zakazujemy. Pozwalamy nadto, iżby wszystek dochód roczny z ratusza Gostynińskiego pochodzący i na przyszłość wpływać mogący na użytek miasta społeczny był

obracany przez tych, do których należy będzie.

Na ostatek pozwalamy i stanowimy, aby wszystkie apelacje i pozwy w prawie emfiteutycznym tak w miasteczkach jak i wsiach ziemi Gostyńskiej w mieście tym były czynione i składane i po Dekrety do tegoż miasta po później i przyszłym wiecystwami czasy uciekać się. Co do większej wiary świadectwa pieczęć Naszą na niniejszym piśmie jest położona.

Działo się w Toruniu między Oktawą świętych Trzech Królów Roku Pańskiego 1520 panowania naszego 13-ego roku w przytomności Najprzewielebniejszego i Wielebnych w Chrystusie Ojców Panów Jana de Lasko Arcybiskupa Gnieźnieńskiego Nuncjusza i Prymasa, Macieja de Drzewicza Kujawskiego, Jana de Lubraniec Poznańskiego, Piotra de Tomno Przemyskiego Królestwa Naszego Podkanclerza, Fabjusza de Lusyanis Warmińskiego i Jana Konopeczki Chełmińskiego Biskupów - także Wielmożnych urodzonych i szanowanych Krysztofora de Szydłowice Wojewody i Starosty Krakowskiego, Królestwa Naszego Kanclerza oraz Sieradzkiego, Sochaczewskiego, Nowego Miasta Korczyn Gostyńskiego itd. Starosty. Mikołaja de Dąbrowicza Sandomierskiego i Wojsk Królestwa Naszego Przełożonego Jeneralnego, Mikołaja de Lubraniec Poznańskiego, Łęczyckiego i Przedeckiego Starosty, Jana Zaręby de Kalinowo Kaliskiego, Jana Jarent de Bradzów Łęczyckiego, Stanisława de Koszelicz Inowrocławskiego i Starosty Marjenburskiego Mikołaja de Kretków Brzeskiego, Jana de Lusyanis Chełmińskiego Grzegorza Konopeczki Pomorskiego i Jerzego de Bajżen Marjenburskich Wojewodów, Łukasza de Górka Poznańskiego i Starosty Jeneralnego Większej Polski, Mikołaja de Szydłowicz Sandomierskiego i Królestwa Naszego Skarbnika oraz Radomskiego i Ostyńskiego i Krzeczewskiego Starosty, Mikołaja Jordan de Zakliczyn Woźnickiego także Spiskiego, Oświęcimskiego Starosty, Prokuratora Naszego Jeneralnego Krakowskiego a także Piotra Kryski Płockich Kasztelanów, Piotra Kmity de Wyżnice Sobocińskiego Marszałka Dworu Naszego i Starosty Przemyskiego, także Stanisława de Bylcza Podkanclerza Przemyskiego i Starosty Sanockiego, Jana Latalskiego, Gnieźnieńskiego, Krakowskiego, Łęczyckiego, Kościołów Proboszcza, Jana Konarskiego Archidjakona, Bernarda Wapowskiego Kantora i Kanonika Krakowskiego, Andrzeja Kruszki - Proboszcza u św. Floriana na Kleparzu i Kanonika Krakowskiego, Stanisława Tarło de Szczekarzewicze, Archidjakona Lubelskiego i Kanonika, Mikołaja Zamoszczyńskiego Proboszcza Tarnowskiego i Kanonika, Krakowskich Sekretarzy naszych, Piotra Zborowskiego, Krajczego Królestwa Naszego, St. Zroberskiego Starosty Krzeszechowskiego i Podczaszego Dworu Naszego, Sylwestra Ożarowskiego, Podkanclerza Dworu Naszego i Burgrabiego Krakowskiego jakoteż Deresława Zalewskiego Kuchmistrza Dworu Naszego i Burgrabiego Krakowskiego i innych bardzo wielu dygnitarzów władz nie mniej i Dworu Naszego oficjalistów do ksiąg wy-

szczególnionego przywileju i świadków wiarogodnych, szczerze i wiernie nam kochanych. Dano przeto w ręce wyż wspomnianego Wielmożnego Krysztofora de Szydłowicz Wojewody i Starosty Krakowskiego, także Królestwa naszego Kanclerza, Sieradzkiego, Sochaczewskiego, Nowego Miasta Korczyn, Gostyńskiego itd. Starosty szczerze nam Ukochanego.

Oznajmienie Wielmożnego Krysztofora de Szydłowicz Wojewody Starosty Krakowskiego oraz Królestwa Polskiego Kanclerza.

Za zgodność niniejszego przywileju z kopią urzędową w aktach przywilejów Urzędu Muncypalnego miasta Gostynina znajdującą się co do słowa wpisano świadczę.

W Gostyninie dnia 30 lipca 1833 r.

Burmistrz Miasta Gostynina

podpisano Dunin

Ławnicy:

podpisano Józef Michalski, Frejlich

Za zgodność odpisu tej kopii z kopią na stemplu ceny groszy 10 odpisanej zaświadczam w Gostyninie dn. 5 /17/ grudnia 1838 r.

Burmistrz miasta Gostynina /podpisano/ Dunin. Zgodność niniejszej kopii z kopią na papierze stemplowym ceny groszy 10 pisano poświadczam.

Gostynin dnia 20 listopada /2 grudnia/ 1842 r.

podpisano Dłużewski

Przywilej z 1382 r., jak podaje Kazimierz Pacuski w monografii *Dzieje Gostynina i Ziemi Gostyńskiej* na s. 143 ", został wystawiony w Gostyninie, zapewne na zamku, w obecności podkomorzego Szczepana, który był przypuszczalnie wówczas starostą gostyńskim oraz innych urzędników ziemskich gostyńskich: sędziego Jana, podsędka Godarda (?), skarbnika Dobiesława i podłowczego Fredrycha. Przywilej ten znany jest autorowi z wczesnej kopii z połowy XV w. znajdującej się w bibliotece w Kórniku, rkps 194.

Drugi przywilej z 1462 r. nie jest cytowany przez kolejnego współautora tej monografii Janusza Szczepańskiego w rozdziale *Gostynin i ziemia gostyńska w latach 1462 - 1793*. Autor pisze jedynie o licznych przywilejach nadanych mieszkańcom ziemi gostyńskiej. Oparł się na pracy Z. Kędzierskiej *Lustracja województwa rawskiego 1564 i 1570*. Warszawa 1959.

Obydwa przywileje opublikowane zostały w "Tygodniku Gostyńskim" z 1929 r. nr 27 przez gostyńskiego lekarza Czesława Wojciechowskiego. Oryginały pisane były w języku łacińskim i prawdopodobnie przetłumaczone zostały na język polski w końcu XVIII w. Dr Wojciechowski podaje, że przechowywane były przez najstarszego mieszkańca Gostynina - Adolfa Rystofa, a udostępnione autorowi przez Józefa Higersbergera, właściciela majątku Rataje. Pisownia ich została zmodernizowana przez dr. Wojciechowskiego.

Oprac. Barbara Konarska - Pabiniak

* P Nowogórski, *Siedem wieków Gostynina. Informator miejski*. Gostynin 1998.